
SUCCESSFUL ACHIEVEMENT OF SHUMEN STUDENTS AS A RESULTING ASPECT OF THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION

Snezhanka Georgieva

Konstantin Preslavsky University of Shumen, Bulgaria, s.dobreva@shu.bg

Nataliya Pavlova

Konstantin Preslavsky University of Shumen, Bulgaria, n.pavlova@shu.bg

Abstract: The quality of higher education is a multidimensional process that does not have a single definition. At the end of the 1990s, the Bologna Declaration purposefully raised the issue of developing systems for ensuring the quality of education in higher education institutions and measuring it with uniform indicators. Higher education institutions have academic autonomy to conduct the educational process and research activities. Regardless of this basic principle of autonomy, each higher education institution is responsible for ensuring the high quality of the education provided, as well as for developing a system of indicators and procedures for its evaluation. In this way, belonging to the European Higher Education Area is ensured as a dynamic system in which the efforts of scientists from different countries and with different scientific training are complemented in cooperation to exchange experience and practices in ensuring high quality of higher education. The difficulty of a single definition of quality stems from the different aspects of its consideration and measurement. One of them is the quality of preparation of the students, which can be assessed by the professional realization of the graduates. The article presents an analysis of the realization of students from Shumen University "Bishop Konstantin Preslavski" as a result of the quality of education provided in the higher school. The main European national and institutional strategic documents for ensuring the quality of teaching and learning, development of university personnel and higher education in general are examined. The leading strategic documents of Shumen University for quality development are analyzed. Basic principles for the development of criteria and procedures for its evaluation are presented. The question is raised about the planning of activities in the higher school that form a culture of quality, values and provide the future vision for effective development. An analysis of the realization of the students of Shumen University in different sections is presented. It provides evidence of the ensured quality in the higher education institution - an administrative area in Bulgaria, in which the professional development of students, workplace, position held, career development is implemented. Conclusions are made about the interrelationship between strategic planning and monitoring as basic prerequisites for creating conditions for quality higher education, as well as about their significant role in this context. The university's responsible attitude towards setting goals and their defense and implementation for its effective development and achievement of high quality education in higher education is discussed.

Keywords: quality of higher education, quality assessment, quality criteria, professional realization

УСПЕШНА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ШУМЕНСКИТЕ СТУДЕНТИ КАТО РЕЗУЛТАТИВЕН АСПЕКТ ОТ КАЧЕСТВО НА ВИШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

Снежанка Георгиева

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, България, s.dobreva@shu.bg

Наталия Павлова

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, България, n.pavlova@shu.bg

Резюме: Качеството на висшето образование е многоизмерен процес, който няма единно определение. В края на 1990-те години Болонската декларация целенасочено поставя въпроса за разработване на системи за осигуряване на качество на образованието във висшите училища и измерването му с единни показатели. Висшите училища притежават академична автономия за провеждане на образователния процес и научноизследователската дейност. Независимо от този основен принцип за автономия, всяко висше училище е отговорно за осигуряване на високо качество на предоставяното образование, както и за разработването на система от показатели и процедури за оценяването му. По този начин се осигурява принадлежност към Европейското пространство за висше образование като динамична система, в която в сътрудничество се допълват усилията на учени от различни държави и с различна научна подготовка за обмяна на опит и практики в осигуряването на високо качество на висшето образование. Трудността за единно определение на качеството произтича от различните аспекти на разглеждането и измерването му. Един от тях е качеството

на подготвеност на студентите, който може да се оцени с професионалната реализация на завършилите. Статията представя анализ на реализацията на студентите от Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ като резултат от осигуреното качество на образование във висшето училище. Разглеждат се основните европейски национални и институционални стратегически документи за осигуряване на качество на преподаването и ученето, развитие на университетските кадри и общо на висшето образование. Анализират се водещите стратегически документи на Шуменския университет за развитие на качеството. Представят се основни принципи за разработването на критерии и процедури за неговата оценка. Поставя се въпросът за планирането на дейности във висшето училище, които формират култура за качество, ценности и дават бъдещата визия за ефективно развитие. Представя се анализ на реализацията на студентите с педагогически профил от Шуменския университет в различни разрези. В анализа се дават доказателства за осигуреното качество във висшето училище – административна област в България, в която се реализира професионалното развитие на студентите, месторабота, заемана длъжност, кариерно развитие. Правят се изводи за взаимовръзката между стратегическото планиране и мониторинга като основни предпоставки за създаване на условия за качествено висше образование, както и за тяхната значима роля в този контекст. Обсъжда се отговорното отношение на университета към поставянето на цели и тяхното отстояване и изпълнение за ефективното му развитие и постигане на високо качество на образованието във висшето училище.

Ключови думи: качество на висшето образование, оценяване на качеството, критерии за качество, професионална реализация

Настоящото проучване е осъществено с подкрепата на проект „Педагогически практики и продължаващо образование – актуални проблеми и предизвикателства”, РД-08-159/04.03.2022 г., ШУ „Еп. Константин Преславски“.

1. УВОД

Качеството на образованието във висшите училища е съвкупността от свойства и характеристики на висшето образование, които удовлетворяват динамично променящи се изисквания към него. То е толкова по-добро, колкото по-малка е разликата между променящите се изисквания и постигнатия резултат (Вуцова и Арабаджиева, 2016). Р. Неминска очертава два аспекта на качеството на висшето образование – социален и научноизследователски, които разкриват различни парадигми и аспекти на качеството – постмодерната (репрезентативна) парадигма, дидактически технологии от интерпретативни (тълкувателни) и критически парадигми, и синергична парадигма, които са основни за научното преподаване (Неминска, 2021). Стратегическите предизвикателства пред единното образователно пространство променят нагласите, а в научната и образователната дейност навлизат Индустрия 4., 5 G и 6 G мрежи, търсят се възможности как образованието да се впише в облачните технологии и в създаването на изкуствения интелект и суперкомпютрите, което може да се определи като системно логическо и последователно развитие към надграждане на компетентности като значима част на качеството (Герзиев, Любчева, 2020). Качеството е специален процес за постигане на резултати от студентите, както по време на обучението, така и след дипломирането, подобряване на образователния процес, изпълнение на изискванията и очакванията на потребителите, резултати от инвестициите, трансформации и иновации в създаването на възможности за развитие на нови знания (Jamoliddinovich, 2022). То може да бъде и стратегия за управление, включваща различни цели и дейности. Качеството на преподаване е решаващ фактор във висшето образование, тъй като от него зависи друг основен аспект на качеството – резултативността на студентите и тяхната бъдеща реализация. Често този фактор е ключова променлива в емпиричните изследвания, които проследяват мотивацията на персонала, методите и подходите на преподаване, самооценката на преподавател и съответствието ѝ с външната оценка (Daumiller, Janke, Hein, Rinas, Dickhäuser, Dresel, 2022). Във връзка с обективизиране на оценките, които студентите дават на преподавателите като част от оценяването на качеството, авторите предлагат сключване на договор между преподавател и конкретен студент за гарантиране на качеството на преподаване, учене и напредък, с цел предотвратяване на пристрастност и несправедливост. От гледна точка на качеството би следвало да се изследва и нивото на електронното обучение или на други алтернативни възможности за учене и преподаване. Някои изследователи доказват, че обучението от разстояние допринася до голяма степен за подобряване на качеството на висшето образование, тъй като осигурява гъвкавост, активира ролята на обучаемите и преподавателите и води до актуализиране на учебни планове и програми (Azieb, Bougherza, Boulfelfel, 2021; Vlachopoulos, Makri, 2021). Други, разглеждайки взаимовръзката между одитите на качеството и процесите на управление на човешките ресурси, не установяват подобрение на мениджмънта (Kooli, Abadli, 2021). Безспорно е обаче, че за

постигане на високо качество би следвало обучението на студентите да се базира на трансформационни практики, осигуряващи постигане на компетенциите, необходими в 21. век, обучение, което е насочено и към студентите и към целите на университета, както и включва участието на заинтересовани страни (Syaharuddin, Mutiani, Handy, Abbas, Jumriani, 2022).

Висшето образование е основен компонент на социалноикономическото и културното развитие с нарастващото търсене на умения и компетенции, а не само на знания. Фокусът на стандартите за осигуряване на качеството в Европейското пространство за висше образование е към начина на преподаване и учене, учебната среда, връзка с научните изследвания и иновациите. В този смисъл терминът „осигуряване на качеството“ се използва за описване на всички дейности в непрекъснатия цикъл на подобрене. Стандартите са разделени на три части: вътрешно осигуряване на качество, външно осигуряване на качество и агенции за осигуряване на качество (Стандарти и насоки, 2015). Всяка образователна институция (включително висшите училища в България) е задължена и отговорна да осигурява високо качество на образованието в контекста на най-характерните черти на Болонското десетилетие. Тези училища имат автономията как да постигнат качествен образователен процес, който се контролира от Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА) въз основа на критерии и система за оценяване. Висшите училища се самооценяват, за да установят какво ниво от зададените стандарти е постигнато и да се набележат мерки за развитие, а НАОА верифицира направената самооценка. За целта се създават комисии по качество, които въз основа на утвърдени в правилник критерии изготвят доклади за оцененото качество в различните му аспекти. В Шуменския университет комисията на институционално ниво също така ръководи методически и организационно дейността на катедрените и другите комисии по качеството. Политиката на университета по отношение на качеството и неговото наблюдение, оценяване, поддържане и управление е основен елемент от общата политика на висшето училище. Подобно на други университети в България, се извършва самооценка на специалностите, учебните дисциплини, преподавателите и ръководителите. Вътрешните одити също са част от процеса, които включват и изследване на удовлетвореността на потребителите на образователните услуги.

Обобщено, качеството на висшето образование е комплекс от аспекти – образователни стандарти на специалностите, организация на образователния процес, методи, техники и технологии на преподаване и учене, резултати от учебната дейност, влияние на научноизследователската дейност върху качеството на обучение, степен на удовлетвореност на обучаемите и др., които в своята взаимовръзка дават информация за социалната роля на университета и качеството на образование, което предоставя. Част от тях, по повод преподаването и ученето, са реализацията на студентите и техният избор на университет за обучение по избраната специалност.

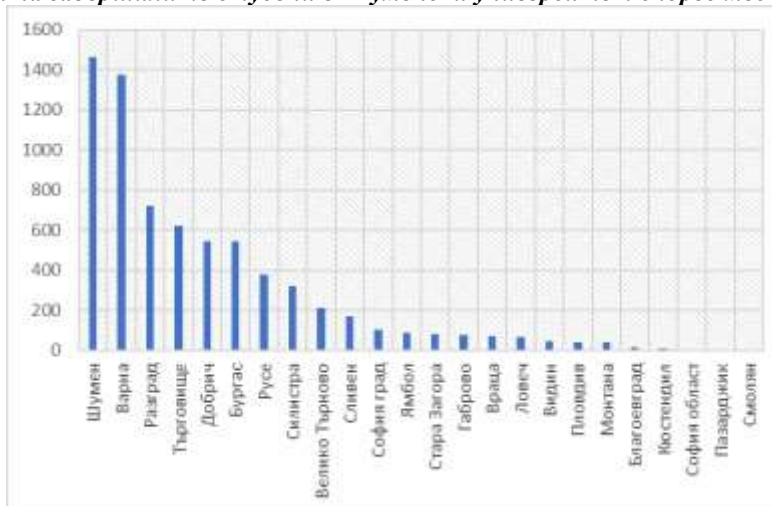
2. МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Във връзка с установяване на качеството на образование, което осигурява Шуменският университет „Епископ Константин Преславски“, е проведено изследване на реализацията на завършилите университетен студенти с педагогически профил. Проследено е от кои райони на Република България са студентите, които са се обучавали в Шуменския университет. Проучването е проведено сред Регионалните управления на образованието (РУО), намиращи се в 28-те областни градове в Република България (РУО – Шумен е предоставило информация само за работещите в училище). С използване на метода анкетиране са зададени въпроси, които целят извличане на информация за дела на завършилите студенти, които работят в училища и детски градини на територията на областта, видът на училищата, в които са се реализирали, придобитите професионално-квалификационни степени и заеманата длъжност. В проучването се включват 85,71% от Регионалните управления, т.е. повечето от тях, с изключение на РУО – Кърджали, РУО – Плевен, РУО – Перник и РУО – Хасково. Регионалните управления на образованието разполагат с база данни за педагогическите специалисти, които упражняват учителската професия на територията на съответната административна област, както и за тяхната специалност и висшето училище, в което са придобили бакалавърска или магистърска степен. Това позволява получаване на достоверна информация за реализацията на завършилите студенти по определените два критерия на изследването – реализация на студентите и обхват (привлекателност на висшето училище), които показват аспекти на осигуреното качество на образованието в университета.

3. РЕЗУЛТАТИ

Резултатите от проучването дават информация, че във всички административни области, от които е получена обратна връзка, работят учители или други педагогически кадри, обучавали се в Шуменския университет, с изключение на област Смолян (Диаграма 1).

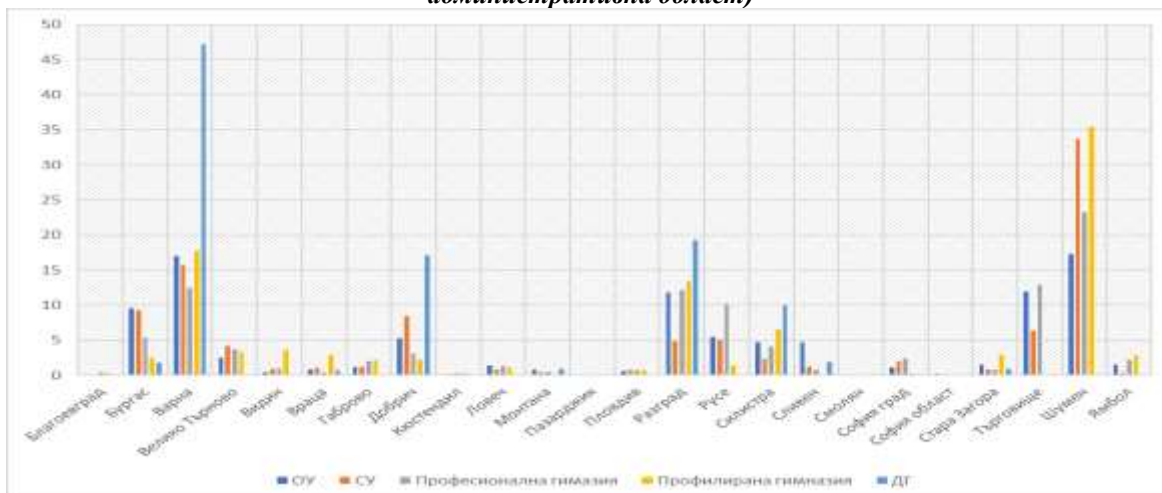
Диаграма 1. Дял на завършилите студени в Шуменски университет според местоживеенето им

Обясними са резултатите, че най-висок дял от общо 7018 студенти заемат студентите, предпочели университета и живеещи в област Шумен (20,87% от завършилите) и Варна (19,64%), следвани от други близки до университета райони – Разград (10,32%), Търговище (8,09%), Добрич (7,77%), Бургас (7,75%). По-нисък е процентът на обхват на студенти от Кюстендил (0,11%), София област (0,07%) и Пазарджик (0,02%). В останалите области разпределението на студентите, обучавали се в Шуменския университет, заема дял между 0,6% и 5,43%.

От завършилите Шуменския университет студенти с педагогически профил (по данни от РУО в страната) 90,41% са се реализирали в сферата на предучилищното и училищното образование, а 9,59% работят извън нея и упражняват различни професии според получена допълнителна квалификация или завършена магистърска степен от други области на висшето образование. Част от тях (6,74%) работят в училище, но в състава на непедагогическия персонал. Други (2,85%) са директори на банки, служители на високи нива в МВР, управители на фирми и т.н. На своето ново поприще те показват способности за адаптивност и достигане на високи кариерни нива. Фокус на изследването са завършилите студенти, които са се реализирали като педагогически специалисти, и за тях са направени подробни разрези и анализ. Според получената информация от РУО, от завършилите Шуменския университет и реализирали се в системата на предучилищното и училищното образование, 34,34% работят в основни училища, 31,47% – в средни училища, 10,39% – в професионални гимназии, 3,88% – в профилирани гимназии и 10,32% в детски градини. Разпределението им по видове училища и административни области е представено на Диаграма 2.

Диаграма 2. Разпределение на завършилите студенти по месторабота (вид институция и административна област)

Видно от диаграмата е, че най-голям дял от завършилите студенти работят в детски градини в областите Варна (47,21%), Разград (19,32%), Добрич (17,14%) и Силистра (9,93%). Реализацията на педагогическите специалисти в основни училища е с най-високо процентното разпределение в Шумен (17,3% от завършилите Шуменския университет), Варна (16,97% от завършилите), Търговище (11,94%) и Разград (11,86%). В средните училища работят педагогически специалисти от университета, които са с най-висок дял в Шумен (33,66%), Варна (15,71%), Бургас (9,29%) и Добрич (8,48%). Придобилите висше образование в университета студенти работят също така и в професионални гимназии, с най-висок дял в Шумен (23,24%), Търговище (12,97%), Варна (12,43%), Разград (12,16%) и Русе (10,14%). Подобно е разпределението на реализираните се студенти в профилирани гимназии, като в административните области Шумен (35,51%), Варна (17,75%) и Разград (13,41%) те са най-много. Не се наблюдават работещи като детски учители, педагогически специалисти в средни училища, професионални и профилирани гимназии от областите Пазарджик, Смолян и София-област. Завършилите от тези административни райони се реализират само в основни училища.

Длъжностите, които заемат завършилите университета студенти обхващат основните диапазони на професионалните профили на педагогическите специалисти. Най-висок дял заемат учителите по общообразователни учебни предмети (47,63%), следвани от началните учители (23,11%). Управленските кадри (директори и заместник-директори) са 9,59% от завършилите Шуменския университет, а детските учители са най-нисък процент (4,23%). По-голямата част от управляващите детски градини и училища (6,13% от общо 9,59% педагогически специалисти с ръководни функции), са директори. От процентното разпределение на общия брой завършили са изключени работещите в друга сфера извън образованието или в образователни институции като непедагогически персонал (Диаграма 3).

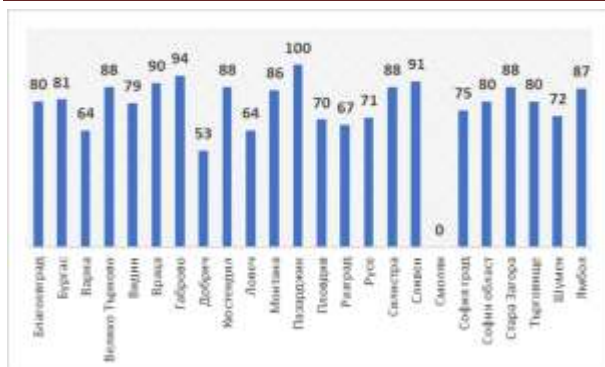
Диаграма 3. Процентно разпределение на завършилите Шуменския университет по длъжности

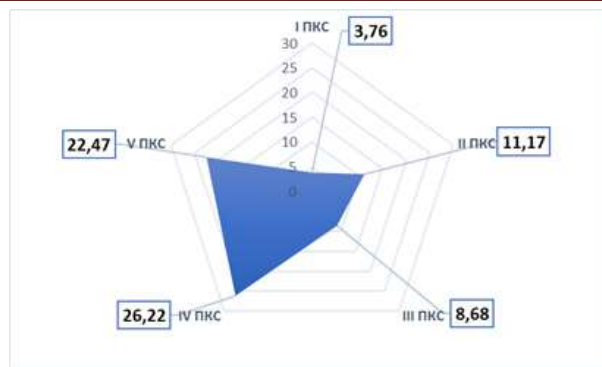
Дяловото разпределение по административни области в зависимост от заеманата длъжност показва най-висок процент от работещи във Варна (136 детски учители, 336 начални учители, 558 учители по общообразователен учебен предмет и 112 педагогически специалисти с ръководни функции), Шумен (241 начални учители, 461 учители по общообразователен предмет и 97 заместник-директори и директори), Разград (60 детски учители, 219 начални учители, 360 учители по общообразователен предмет и 79 управленци), Търговище (218 начални учители, 343 учители в прогимназиален и гимназиален етап и 63 директори и заместник-директори), Добрич (33 детски учители, 197 начални, 113 учители в прогимназия и гимназия и 67 управленци), Велико Търново (26 начални учители, 166 учители по общообразователен предмет и 21 директори и заместник-директори).

Повече от половината от студентите, завършили Шуменския университет (72,3%) и работещи като педагогически специалисти в образователните институции в различните административни области на страната, са придобили професионално-квалификационни степени (ПКС), като тяхното дялово разпределение е представено на Фигура 4. Учителите без ПКС са 27,7%, а разпределението им според придобитите степени по вид е представено на Диаграма 5. Обяснимо и съпоставимо с общата картина в страната, с най-висок дял са ниските степени (IV ПКС – 26,22% и V ПКС – 22,47%), но останалите също заемат значителна част.

Диаграма 4. Дялово разпределение на педагогическите специалисти, придобили ПКС по административни области

Диаграма 5. Дялово разпределение на придобитите ПКС от учители, завършили Шуменския университет

4. ДИСКУСИЯ

Разпределението на студентите, обучавали се в Шуменския университет според местоживеенето им, показва, че университетът е предпочитано висше училище в цялата страна. Може да се твърди с достатъчна степен на увереност, че университетът е желан за обучение и се избира от широк кръг студенти от различните райони и области на България. Показателно е дяловото разпределение на студенти, записали се за обучение в Шуменския университет от области в Република България, в които има действащи държавни университети – Благоевград, Бургас, Варна, Велико Търново, Пловдив, Стара Загора.

Завършилите Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ се реализират успешно в различни по вид училища (детски градини, основни училища, средни училища, професионални и профилирани гимназии). Следователно трудовата им кариера съответства на образованието, което са получили и съответно е гаранция за осигуреното качество в университета. Може да се направи и извод, че те имат мотивацията да работят в системата на предучилищното и училищното образование, което се дължи на добрите професионални компетентности на преподавателите във висшето училище. Това е така, тъй като учителската професия не е сред най-предпочитаните, а в случая дялът на завършилите, които работят като учители или други педагогически специалисти, е висок. Те заемат различни длъжности – детски учители, начални учители, преподаващи по общообразователни предмети, директори и заместник-директори, което показва, че реализацията им е успешна. Още едно доказателство за продължаващото развиване на компетентностите на завършилите университета студенти е придобиването на ПКС и кариерното им развитие със заемане на длъжностите „старши учител“ и „главен учител“ (35% са „старши учители“, а 3% – „главни“ учители). Тези данни показват мотивацията на алумните на университета за ефективна работа в институциите, в които работят, и за продължаващо учене през целия живот, което е гарант за качествено им обучение във висшето училище и за качеството на компетентностите на преподавателите.

5. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

Въз основа на направеното проучване могат да се направят следните изводи.

Политиките за осигуряване на качество на образованието в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ са ефективни и се постигат поставените цели. Университетът е предпочитано място за обучение и обхваща студенти от всички райони на страната. Болшинството от завършилите университета студенти се реализират и градят трудова кариера според придобитата специалност в Шуменския университет. Те достигат високо равнище на квалификация и продължават усъвършенстването на компетентностите си, като в съответствие с политиките за учене през целия живот участват в обученията за придобиване на професионално-квалификационни степени и показват кариерно израстване в йерархията на длъжности в предучилищното и училищното образование.

Препоръките към преподавателите като основен актив да осигуряване на качество на образованието е да продължават да развиват уменията си за преподаване, да търсят и апробират съвременни методи на обучение, да участват в мрежи за съвместно учене и в сътрудничество да се стремят да отговорят на съвременните потребности на студентите, като ги мотивират за успех, напредък и реализация.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Вуцова, А., & Арабаджиева, М. (2016). Качество на висшето образование в България в контекста на европейското пространство за висше образование – проблеми и възможни решения. Стратегии на образователната и научната политика, 24 (4), 351 – 361.
- Неминска, Р. (2021). Промяна на парадигмалните ориентири във висшето образование. Педагогика, 93 (2), 185 – 200.
- Стандарти и насоки за осигуряване на качеството в Европейското пространство за висше образование (ESG), май 2015 - https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/filebase/esg/ESG%20in%20Bulgarian_by%20NEAA.pdf.
- Терзиев, В., & Любчева, М. (2020). Вътрешни и външни предизвикателства пред висшето образование. Бизнес управление, 4 (2), 21 – 36.
- Azieb, S., Bougherza, R., & Boulfefel, I. (2021). The Role of E-learning in Enhancing the Quality of Higher Education from the Point of View of Faculty Members at the Algerian University. Algerian Journal of Research and Studies, 4 (3), 690 – 705.
- Daumiller, M., Janke, S., Hein, J., Rinas, R., Dickhäuser, O., & Dresel, M. (2022). Teaching quality in higher education: Agreement between teacher self-reports and student evaluations. European Journal of Psychological Assessment-<https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000700>.
- Jamoliddinovich, U. (2022). Fundamentals of education quality in higher education. International journal of Social Sciences & Interdisciplinary Research, 11 (1), 149 – 151.
- Kooli, C., & Abadli, R. (2021). Could Education Quality Audit Enhance Human Resources Management Processes of the Higher Education Institutions? Vision, 26 (4), 482 – 490.
- Syaharuddin, S., Mutiani, M., Handy, M., Abbas, E., & Jumriani, J. (2022). Putting Transformative Learning in Higher Education Based on Linking Capital. Journal of Education and Learning (EduLearn), 16(1), 58 – 64.
- Vlachopoulos, D., & Makri, A. (2021). Quality Teaching in Online Higher Education: The Perspectives of 250 Online Tutors on Technology and Pedagogy. International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET), 16(6), 40 – 56.